

Wiesław Bondyra

Akt nabycia Sławinka przez Kościuszków w 1755 r. oraz osiemnastowieczne inwentarze dworu i folwarku

Rocznik Lubelski 38, 139-150

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WIESŁAW BONDYRA

Lublin

Akt nabycia Sławinka przez Kościuszków w 1755 r. oraz osiemnastowieczne inwentarze dworu i folwarku

Bardziej dociekliwi bywalcy uroczego Ogrodu Botanicznego UMCS na Sławinku, pragnący uzyskać bardziej dokładne informacje o dawniejszych dziejach terenów, na których się on znajduje, a także o tamtejszym Dworku Kościuszków, nie mają łatwego zadania. Lektura licznych przewodników¹ i dotychczasowych opracowań dotyczących historii miasta Lublina², pod tym względem srodze rozczarowuje. Podobnie jak sięgnięcie do „naukowych” dokumentacji historyczno-konserwatorskich w lubelskim Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków³. W każdym przypadku z reguły lakoniczne omówienia ograniczają się do wzmianek o wizytach naszego słynnego bohatera narodowego u „stryja” – starosty „krzemienieckiego”⁴, a właściwie rozpoczynają się dopiero od założenia tutejszego, już nieistniejącego, kąpieliska publicznego ze źródłami leczniczymi w 1860 r. Materiał historyczny, wykorzystany w tych publikacjach, w zasadzie nie wykracza poza opis B. Chlebowskiego w *Słowniku geograficznym Królestwa Polskiego* z 1889 r.⁵

Wobec powyższego oczywistym zadaniem stało się sięgnięcie do źródeł rękopiśmiennych, a w szczególności lubelskich ksiąg grodzkich i ziemskich, w których informacje o Sławinie i Sławinku pojawiają się wprawdzie stosunkowo rzadko na tle innych miejscowości, aczkolwiek – mimo sporych braków – pozwoliły w jakimś stopniu uzupełnić lukę w dziejach tych osad do końca XVIII stulecia. Celem nadrzędnym dla nas było jednak zamieszczenie kilku ważniejszych osiemnastowiecznych materiałów źródłowych dotyczących Sławinka. Z nich najważniejszy jest akt nabycia majątku przez Kościuszków w 1755 r., którego przedmiotem stał się właśnie nowo powstały Sławinek. Sądzić można, iż istotny będzie także

1 M.in.: M. A. R. (onikierowa), *Ilustrowany przewodnik po Lublinie*, Warszawa 1901, s. 2, 236; H. Gawarecki, Cz. Gawdzik, *Lublin i okolice. Przewodnik*, Warszawa 1980, s. 161–164; M. Denys, M. Wyszkowski, *Lublin i okolice. Przewodnik*, Lublin 2000, s. 168–169.

2 H. Gawarecki, *O dawnym Lublinie. Szkice z przeszłości miasta*, wyd. 2, Lublin 1986, s. 134–137 (szerzej o zakładzie zdrojowym). Pozostałe monografie Lublina w ogóle nie wspominają o tych miejscowościach.

3 Cz. Kielboń, A. Kurzątkowska, *Sławinek pod Lublinem. Dworek Kościuszków. Dokumentacja naukowa wykonana na zlecenie UMCS*, mps, Lublin 1968, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków (dalej: WUOZ), sygn. 1638; Cz. Kielboń, M. Kałużniacka, *Ewidencja założenia ogrodowego przy dworku Kościuszków na Sławinku*, mps, Lublin 1999, WUPZ, sygn. 12689.

4 Jan Nepomucen Kościuszko nie był starostą krzemienieckim i nie był rodzonym stryjem Tadeusza, o czym w dalszej części artykułu.

5 *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* (dalej: SG), t. X, Warszawa 1889, s. 781.

inwentarz dworu w Sławinie z 1707 r., ponieważ wiele na to wskazuje, że jest on tożsamy z późniejszym dworem w wyodrębnionym z tej miejscowości Sławinku. Jako dodatek traktować można trzy późniejsze inwentarze folwarku sławinkowskiego i powinności chłopskich z 1789 i 1790 r., dające obraz ekonomicznych i społecznych uwarunkowań życia i rozwoju wsi.

Wieś Sławin została wspomniana w dokumentach po raz pierwszy w 1317 r. jako własność braci Firlejów z Bejsc i Dąbrowicy, herbu Lewart – Dzierżka (późniejszego kanonika krakowskiego) i Ostasza *vel* Eustachego (późniejszego podstolego krakowskiego), a które książe Władysław Łokietek przeniósł z prawa polskiego na średzkie⁶. W 1330 r. król Władysław Łokietek pozwolił braciom przenieść tę wieś z prawa średzkiego na magdeburskie⁷. Po Ostaszu najprawdopodobniej dziedziczył jego syn Eustachy kasztelan lubelski⁸, a w dziale rodzinnym z 1401 r. Sławin otrzymał Adam z Dąbrowicy, po którym – w wyniku kolejnego działu majątku z 1431 r. – dziedziczył jego najmłodszy syn Piotr, zmarły pomiędzy 1441 a 1445 r. Po tym ostatnim niedzielnych dziedzicami nowo lokowanej Woli Sławińskiej⁹ (i zapewne Sławina) byli bracia Jan i Andrzej Firlejowie, występujący tu do 1457 r.¹⁰ Być może ich siostrą była Jadwiga z Firlejów, która ok. 1462 r. wniosła Sławin z Wolą mężowi Mikołajowi Dzikowi herbu Doliwa¹¹. To zapewne oni w 1464 r. sprzedali (czy może raczej zastawili) 4 łany w Sławinie Janowi z Uniszowic i Czerniejowa, a w 1473 r. całe obie bezpośrednio przylegające do siebie wsie odsprzedali Andrzejowi Ossolińskiemu z Abramowic, którego z kolei syn Jan w 1484 lub 1486 r. odstąpił je Warszowi z Michowa za 1000 grzywien¹².

W okresie od śmierci Warsza w 1489 r. do 1531 r. Sławin z Wolą nie są wzmiankowane w żadnym źródle. Możliwe, iż w tym czasie ich dziedzicami mogli być bracia Jan i Stanisław Bychawscy z Bychawki, w 1510 i 1528 r. wymieniani w sąsiednim Czechowie¹³. Sławin występuje wprawdzie w rejestrze poborowym z 1531 r., według którego miano płacić pobór od 3 łanów i 2 młynów o 2 kołach¹⁴, jednak nic tam nie wspomniano o właścicielu czy właścicielach. Natomiast w latach

6 *Słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego w średniowieczu*, oprac. S. Kuraś, w: *Dzieje Lubelszczyzny*, t. III, Warszawa 1983, s. 215; A. Sochacka, *Własność ziemska w województwie lubelskim w średniowieczu*, Lublin 1987, s. 23; *Urzednicy małopolscy XII–XV wieku. Spisy*, oprac. J. Kurtyka, T. Nowakowski, F. Sikora, A. Sochacka, P. Wojciechowski, B. Wyrozumska, Wrocław 1990, nr 338.

7 SG, t. X, s. 781.

8 A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. V, Warszawa 1902, s. 286; *Urzednicy małopolscy...*, nr 529.

9 Początkowo miała być zwana też Wolą Dąbrowicką.

10 Wraz z braćmi Janem z Dąbrowicy i Płusowic oraz Mikołajem z Motycza byli pierwszymi w rodzie Lewarów, którzy używali nazwiska Firlej. Zob. A. Sochacka, *op. cit.*, s. 80, 173–174.

11 *Słownik historyczno-geograficzny...*, s. 215.

12 *Ibidem*; A. Sochacka, *op. cit.*, s. 86, 99.

13 Archiwum Państwowe w Lublinie (dalej: APL), *Castrensis Lublinensis Inscriptiones* (dalej: CLI), ks. 2, k. 13, 53; *Ibidem*, *Terrestria Lublinensis Inscriptiones* (dalej: TLI), ks. 14, k. 375.

14 *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*, t. IV: *Małopolska*, oprac. A. Pawiński, Warszawa 1886, s. 347.

1534–1574 dziedzicami Sławina, Woli Sławińskiej, Czechowa i Łąki byli bracia Andrzej i Mikołaj Orzechowscy herbu Oksza, synowie Jakuba Kaspra (zm. ok. 1530), stosunkowo często wymieniani w źródłach ze względu na liczne transakcje i procesy z sąsiadami¹⁵.

W 1594 i 1599 r. jako właściciele wymienionych wsi wzmiankowani byli bracia Jan, Paweł i Andrzej Rozwadowscy, synowie Stanisława¹⁶. W tym czasie po raz pierwszy odnotowano dwór w Sławinie¹⁷, który jednak z pewnością istniał o wiele wcześniej. Natomiast w 1606 r. intromisji, jako już jedyny dziedzic, dokonał Andrzej Rozwadowski (zm. 1628)¹⁸. Za jego posesji w rejestrze poborowym z 1626 r. w Sławinie odnotowano 8 półłanków osiadłych, 6 zagród z rolami, 3 ubogie komornice oraz młyn¹⁹. Sukcesorami Andrzeja zostali początkowo: wdowa Agnieszka (w 1629 r. wyszła za Wojcieszkiego), synowie Stanisław i Andrzej oraz córka Barbara²⁰, zaś w 1634 r. dziedzic Stanisław Rozwadowski był pozywany o dziesięćciny przez archidiacona lubelskiego²¹.

Taryfa podatku łanowego z 1650 r. wyszczególniała w Sławinie (nie wspominając o posesorach) 5 łanów i 1 półłanek, w Woli Sławińskiej 2 łany i 1 półłanek, zaś w Czechowie, w części Andrzeja Firleja, 4 łany, 1 półłanek i 2 zagrody, a w części Samuela Wesołowskiego 3 łany, 1 półłanek, 1 zagrodę i 3 ćwierci zagrody²².

Przed 1669 r., po śmierci Stanisława i Anny (z Rozwadowskich?) Dydyńskich, dziedzictwo dóbr sławińskich przeszło na ich synów – Franciszka (zm. 1688/1690) i Andrzeja (zm. 1704)²³. Według rejestru pogłównego z roku 1676 w Sławinie było 51 poddanych, w Woli Sławińskiej – 26, a w Czechowie – 29 poddanych²⁴. W 1706 i 1713 r. dobra te należały do Kunegundy z Remiszowskich Dydyńskiej, wdowy po Franciszku²⁵. Po jej śmierci w 1723 r. doszło do podziału majątków pomiędzy

15 M.in. w 1534 r. kwitowali swego starszego brata Jana i zobowiązali się do wyposażenia siostr Małgorzaty i Zofii. Zob. Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w Lublinie, rkps 1489, k. 4, 8–8v, 10; APL Castrensia Lublinensia Relationes (dalej: CLR), ks. 15, k. 196, 328, 341, 349, ks. 16, k. 421, ks. 17, k. 14, 17, 171, 298, 304, 393, 554, 561, 569, 579; APL, CLI, ks. 6, k. 222, 250, 418, ks. 8, k. 81, 225, 271, 272, ks. 9, k. 88, 310; *Ibidem*, TLI, ks. 18, k. 589, ks. 23, k. 175, ks. 30, k. 436. Po 1544 r. wymieniany był tylko Mikołaj Orzechowski.

16 APL, CLR, ks. 32, k. 277v–278; *Ibidem*, TLI, ks. 51, k. 290. W tym samym czasie sąsiedni Czechów należał do rodu Czernych – braci Pawła, Jana, Przeclawa i Jerzego, synów Pawła i Zofii Sienieńskich, dziedziczki tej wsi. Zob. *ibidem*, CLR, ks. 22, k. 44, 55, 332, 427, ks. 27, k. 605, ks. 28, k. 86, ks. 30, k. 464; A. Boniecki, *op. cit.*, t. III, s. 377.

17 APL, CLR, ks. 32, k. 278 (w 1599 r.).

18 *Ibidem*, ks. 37, k. 170, 406, ks. 38, k. 32, ks. 51, k. 290, ks. 57, k. 277.

19 *Rejestr poborowy województwa lubelskiego (powiat lubelski i urzędowski z r. 1626, ziemia łukowska z r. 1620)*, oprac. J. Kolasa i K. Schuster, Wrocław 1957, s. 9.

20 APL, CLR, ks. 58, k. 474, 476.

21 Ks. Jakub Piasecki pozywał także dziedzica Czechowa – Stanisława Stempkowskiego i dziedzica Czechówki – Rafała Leszczyńskiego wojewodę bełskiego. Zob. *ibidem*, ks. 63, k. 118–118v. Pozew dla Rozwadowskiego doręczony został przez woźnego do dworu w Sławinie.

22 *Ibidem*, ks. 304, k. 7 (taryfa z 1650 r., potwierdzona dekretem radomskiego Trybunału Skarbowego w 1747 r.).

23 Franciszek został później wojskim mielnickim, a Andrzej wojskim przemyskim. Żoną tego ostatniego była nieznaną z imienia córka Tomasza Korczaka Leszczyńskiego sędziego z sanockiego. Zob. *ibidem*, ks. 95, k. 1112, ks. 97, k. 302, ks. 100, k. 1113, 1119; A. Boniecki, *op. cit.*, t. IV, s. 132, 135, t. XIV, s. 144.

24 *Polska XVI wieku...*, dodatek s. 29a.

25 APL, CLR, ks. 193, k. 279; APL, Castrensia Lublinensia Decreta, ks. 127, k. 21. W 1721 r. dzierżawca Jan Orłowski w swej „konotacyi ekspens różnych” na zakończenie swej trzyletniej arendy wyszczególnił m.in. sumę 400 złp na reperację dworku i „pobicie dachu” oraz 409 złp na zapomogi dla tutejszych chłopów. Zob. *Ibidem*,

jej córki – Teresę z Dydyńskich Morską (żonę Michała chorążego dobrzyńskiego) i Salomeę z Dydyńskich Siedlecką (żoną Kazimierza podstolego przemyskiego, zm. w 1735 r.)²⁶. Morscy otrzymali wówczas mocno obciążony długami (30.000 złp) Sławin z Wołą, zaś Siedleccy – Czechów, Łąkę i dworek na Podwalu w Lublinie²⁷. Jednak wkrótce musiało dojść do korekty tegoż działu, skoro w 1739, 1741 i 1743 r. wdowa Salomea Siedlecka nazywana była dziedziczką Sławina i Czechowa²⁸. W 1753 r. jej synowie – Józef, Tadeusz i Mikołaj, podstolicowie przemyscy, dokonali podziału dóbr po rodzicach. Omawiane majątki podlubelskie i dwór w Lublinie otrzymał wówczas najstarszy z braci²⁹. Ten właśnie, Józef Władysław Grzymała Siedlecki starosta jodłowski, w 1755 r. za 47 000 złp sprzedał wydzieloną z dóbr sławińskich wieś „Sławinek Mały *seu* Czechówka” oraz dworek na Podwalu Janowi Nepomucenowi Kościuszcze–Siechnowickiemu staroście krzemieńczuckiemu³⁰. W 1756 r. administratorem tego skromnego majątku, liczącego 17 dymów chłopskich, był Maciej (Mateusz) Mickiewicz³¹.

Natomiast pozostała część Sławina oraz Wola Sławińska w bliżej nieznanych okolicznościach wkrótce po 1755 r. przeszły na własność Rozalii z Zahorowskich Pocijowej³² (zmarłej w 1760/1761 r. wdowy po Antonim strażniku wielkim litewskim), której jedyna córka Ludwika Honorata z Pocijów wraz z mężem Stanisławem Lubomirskim, podstolim koronnym w 1763 r. za 60 000 złp sprzedali te dobra Tomaszowi Wyrzykowskiemu, łowczemu podlaskiemu³³.

Nowi nabywcy Sławinka, Kościuszkowie herbu Pierzchała *vel* Roch III, wywodzili się z Siechnowic w staropolskim pow. kobryńskim województwa brzesko-litewskiego. Początkowo byli prawosławnymi, a następnie grekokatolikami. W drugiej połowie XVII stulecia niektórzy przedstawiciele rozgałęzionego rodu uzyskali dobra na Kijowszczyźnie. Jan Nepomucen Kościuszko–Siechnowicki był synem Faustyna Benedykta (zm. 1754) i Wiktorii z Grabowskich. Posiadał dobra Zamek w woj. kijowskim³⁴ i Kupczyńce na Podolu. W 1754/1755 r. po ojcu został tytularnym starostą krzemieńczuckim³⁵, a w 1759 r. był posesorem królewskiej wsi

CLR, ks. 224, k. 633–634v.

26 A. Boniecki, *op. cit.*, t. IV, s. 135; S. Uruski, *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. XI, Warszawa 1914, s. 270.

27 Ogólną wartość dóbr sławińsko-czechowskich obliczono na 82 000 złp. Zob. APL, CLR, ks. 288, k. 720–721, ks. 290, k. 606v–607 (dział z 21 VI 1723 r., obłata z 1743 r.). Przedmiotem podziału były także 4 wsie (Zarzewce Górne i Dolne, Łapajówka i Roźniatów) w ziemi przemyskiej.

28 *Ibidem*, ks. 272, k. 691, ks. 282, k. 162, ks. 289, k. 75.

29 *Ibidem*, ks. 322, k. 252–252v, ks. 378, k. 1582v.

30 *Ibidem*, ks. 333, k. 943v–944 (intromisja), ks. 335, k. 813 (intromisja), ks. 378, k. 1581–1584 (kontrakt z 15 X 1755 r., obłata z 1765 r.), ks. 381, k. 544–545 (kontrakt).

31 *Ibidem*, ks. 337, k. 918, ks. 338, k. 1329v, ks. 339, k. 1087.

32 Może była w jakimś stopniu sukcesorką praw po Antoninie z Zahorowskich Zamoyskiej, wdowie po ordynacie Tomaszu Józefie, która w 1726 r. tytułowała się „dziedziczką” wsi Sławin. Zob. APL, CLI, ks. 157, k. 223v. Bardziej prawdopodobne jednak, że Antonia była raczej posesorką zastawną, a nie dziedziczką.

33 *Ibidem*, CLR, ks. 371, k. 268–268v, 274–275 (dwie jednobrzmiące obłaty kontraktu z 16 VI 1763 r. w Łucku), 276, 277 (intromisja).

34 A. Boniecki, *op. cit.*, t. XI, s. 265, 267; W. Szczygielski, *Kościuszko Jan Nepomucen*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XIV, s. 429.

35 Krzemieńczuk (Kremieńczuk) koło Czerkas na Kijowszczyźnie został oddany Rosji w wyniku rozejmu andruszowskiego z 1667 r. i już nigdy nie powrócił do Rzeczypospolitej. Zob. SG, t. IV, s. 662.

Świdnik Mały³⁶, położonej na wschód od Lublina. W 1760 r. posłował od sejmiku kijowskiego do prymasa w sprawie rozruchów hajdamackich na Ukrainie³⁷. Około tego roku został sędzią granicznym braclawskim, w 1762 r. miecznikiem owruckim, a następnie w 1766 r. pisarzem ziemskim żytomierskim, z którego to urzędu szybko zrezygnował w 1768 r.³⁸, gdy przystąpił do konfederacji barskiej. Działał w niej bardzo aktywnie, a w 1769 r. skonfederowana szlachta lubelska obrała go swym konsyliarzem. Po klęsce konfederacji krótko przebywał na wygnaniu na Węgrzech, a po powrocie prawie całkowicie wycofał się z życia publicznego i osiadł w swym podlubelskim Sławinku³⁹.

W 1758 r. J. N. Kościuszko został powołany na opiekuna wówczas małoletnich dzieci swego stryjecznego brata Ludwika Tadeusza, miecznika brzesko-litewskiego, których losem – wobec własnej bezdzietności w małżeństwie z Marianną z Morysonów⁴⁰ – interesował się do końca życia. Z nich słynny Tadeusz przez kilka miesięcy w 1774 oraz w 1775 r. gościł u stryjecznego stryja w Sławinku, a jego umiejętności inżynierskie miały być wówczas wykorzystane do drobnej przebudowy tamtejszego dworku i do solidniejszego urządzenia przydworskiego parku⁴¹. Kiedy Jan Nepomucen zmarł pomiędzy 1789 a 1791 r., jego współsukcesorką – obok wdowy – została Anna z Kościuszków (ukochana siostra Tadeusza, niejednokrotnie wspierająca go finansowo), od 1762 r. żona Piotra Estki, stolnika smoleńskiego⁴², u której brat Tadeusz przebywał w 1790 r. Anna Estkowa po śmierci Marianny Kościuszkowej w 1800 r. prawie natychmiast sprzedała majątek, który przeszedł w ręce wzbogaconych mieszczan – Hayzlerów, a następnie Wagnerów⁴³.

Akt nabycia Sławinka przez Kościuszków w 1755 r. oraz osiemnastowieczne inwentarze dworu i folwarku

Kontrakt sprzedaży dóbr Sławinek Janowi Nepomucenowi Kościuszce, z 15 X 1755 r. w Czechowie⁴⁴

Contractus resignationis inter magnificum Siedlecki ab una et magnificum Kościuszko parte ab altera conscripti oblata

36 APL, CLR, ks. 350, k. 894, ks. 352, k. 435.

37 W. Szczygielski, *op. cit.*, s. 430.

38 *Urzednicy wojewodztw kijowskiego i czernihowskiego XV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. E. Janas i W. Kłaczewski, Kórnik 2002, nr 559, 912.

39 W. Konopczyński, *Konfederacja barska*, Warszawa 1991, s. 281, 289, 290, 293, 384, 388, 431, 701, 744, 771, 773, 782, 856, 875, 902; W. Szczygielski, *op. cit.*, s. 430.

40 T. Zielińska, *Szlachecy właściciele nieruchomości w miastach XVIII w.*, Warszawa 1987, s. 119.

41 B. Szyndler, *Tadeusz Kościuszko 1746–1817*, Warszawa 1991, s. 51, 56–57, 61; M. Kwiatkowski, *Historia Ogrodu Botanicznego UMCS*, w: www.umcs.lublin.pl/articles.php?aid=5405

42 B. Szyndler, *op. cit.*, s. 26, 113; W. Szczygielski, *op. cit.*, s. 430.

43 SG, t. X, s. 781; W. Szczygielski, *op. cit.*, s. 430.

44 APL, CLR, ks. 378, k. 1581–1584 (kontrakt), ks. 381, k. 544–545 (kontrakt).

Między w. jm. p. Józefem Władysławem Grzymałą z Siedla Siedleckim starostą jodłowskim, niegdy ś.p. w. jm. p. Kazimierza Stefana Grzymały z tegoż Siedla Siedleckiego podstolego ziemi przemyskiej z niegdy ś.p. w. j.m. p. Salomeą z Dydni Dydyńską, niegdy w. jm. p. Franciszka z Dydni Dydyńskiego wojskiego mielnickiego i ś.p. Kunegundy z Remiszowic Remiszowskiej córką spółzonym synem, niegdy zaś ś.p. w. jm. p. Władysława Grzymały z pomienionego Siedla Siedleckiego i Doroty Marianny Mantyffówny⁴⁵ Kiełpińskiej małżonków wnukiem, a niegdy ś.p. w. jm. p. Mikołaja z wyż rzczonego Siedla Siedleckiego prawnikiem, dóbr wsi Czechowa *seu* Sławinka w województwie i powiecie lubelskim leżących, tudzież dworku w Lublinie będącego dziedzicem z jednej, a w. jm. p. Janem Nepomucenem Kościuszkim Siechnowickim starostą krzemienieckim⁴⁶, niegdy w. jm. p. Faustyna i Wiktorii z Grabowskich Kościuszków Siechnowickich chorążych kijowskich, małżonków synem, niegdy zaś w. jm. p. Aleksandra i Teresy z Deniszowiców Kościuszków Siechnowickich podsędków województwa brzeskiego litewskiego wnukiem, z drugiej strony, o dobra pomienione Czechów *seu* Sławinek i dworek w Lublinie będący stanął pewny i w niczym nieodmienny *resignationis* kontrakt w niżej opisany sposób.

Iż pomieniony w. jm. p. Józef Władysław Siedlecki starosta jodłowski dobra zwyż rzczone Czechów *seu* Sławinek w województwie i powiecie lubelskim leżące, tudzież dworek w Lublinie, niżej pałacu *quondam* w. Gałęzowskich *ad praesens* j.w. jm. p. [Stanisława] Potockiego wojewody kijowskiego, między dworkiem jm. p. [Jana Augustyna] Baura radcy miasta Lublina sytuowany, swoje własne dziedziczne na tegoż w. jm. p. starostę jodłowskiego po antecesorach jego należące, działem między tymże w. jm. p. starostą jodłowskim z jednej a w. jm. p. Judą Tadeuszem z drugiej i Mikołajem Siedleckim podstolicami przemyskimi, bracią między sobą rodzonemi, z trzeciej strony, w Kurowie dnia ośmnastego miesiąca kwietnia r. P. tysięcznego siedmsetnego pięćdziesiątego trzeciego spisany, aktami grodzkimi sandomierskimi *feria Quinta Magna* roku tegoż roborowanym między pomienionemi w. bracią, na siebie przypadłe, tudzież dworek zwyż wyrażony z ogrodami, łąką ku rzece Bystrzyca nazywanej pretensję mającą, z borami, lasami, polami, łąkami, stawem, budynkami tak dworskimi jako i chłopskimi z poddanemi, tak teraz na gruncie znajdującemi się, jako i zbieglami (oprócz Marianny Dubakównej poddanej, którą sobie w. jm. p. starosta jodłowski ekscypuje i w. jm. p. starosta krzemieńczucki na tę ekspencję pozwała) i ich robocznymi, czynszami, daninami i ze wszystkimi onych powinnościami, inwentarzem, spisanemi i podanemi, *cunctis denique attinentiis et pertinentiis ad eadem bona ex antiquo spectantibus*, nic sobie ani sukcesorom swoim do pomienionych dóbr prawa nie ekscypując ani zachowując. Ale tak, jako w swojej cyrkumferencyi *ex tant et extenduntur* przerzeczonemu w. jm. p. Janowi Nepomucenowi Kościuszkowi Siechnowickiemu staroście krzemieńczuckiemu i jego sukcesorom za sumę czterdzieści i siedem tysięcy złotych polskich, między sobą umówioną i postanowioną, dają, darują i wiecznemi czasy rezygnują i donację *circa roborationem praesentis contractus eo nomine coram*

45 Rodzina Manteuffel – Kiełpińskich. Zob. A. Boniecki, *op. cit.*, t. X, s. 35.

46 Winno być: krzemieńczuckim. Skryba, spisujący akt, stale mylił się, wpisując „krzemieniecki”, a następnie poprawiając na „krzemieńczucki”.

actis castrensis lublinensis in personam tegoż w. jm. p. starosty krzemieńczuckiego i jego sukcesorów zeznać niniejszym obowiązują się kontraktem.

Sumę zaś *pro pretio bonorum* postanowioną w. jm. p. starosta krzemieńczucki takowym wypłaca sposobem. To jest sumę czterdzieści tysięcy złotych polskich *ex nunc ad manus* w. jm. p. starosty jodłowskiego liczy i wypłaca, z której rzetelnie wyliczonej i odebranej tenże w. jm. p. starosta krzemieńczucki *praesenti quietatur contractu, residuitatem* zaś sumy *ad complementum constituti pro bonis pretii*, to jest do konwentu wielebnych pp. bernardynek lubelskich cztery tysiące złotych polskich, do konwentu ichm. księży augustianów lubelskich tysiąc złotych polskich, konwentowi krakowskiemu wielebnych pp. bernardynek dwa tysiące złotych polskich, *in summa* siedm tysięcy złotych polskich, *dico septem millia, iuxta inscriptiones* wynoszącej w. jm. p. starosta jodłowski *moderno iuris haereditarii quasitori* na dobrach przereczonych *cum pendendo censu* zostawuje.

Dokumenta wszelkie *ad haereditatem et tuitionem bonorum eorundem* regulując się, które tylko mieć może u siebie, w. jm. p. starosta jodłowski pomienionemu w. jm. p. staroście krzemieńczuckiemu *in spatio* niedziel sześciu, za poprzedzającym grodowym kwitem oddać niniejszym *obligator* kontraktem. Intromisyi do tychże dóbr w. jm. p. starosta jodłowski w. jm. p. staroście krzemieńczuckiemu *ex nunc* wolnej dopuszcza i dopuszczonej ani przez siebie, ani przez subordynowane osoby, przeszkadzać nie będzie powinien. Ewikcję od wszelkich *generaliter* impedymentów od osób jakiegokolwiek stanu i kondycji kiedykolwiek wynikających. Tenże w. jm. p. starosta jodłowski przereczonemu w. jm. p. staroście krzemieńczuckiemu i sukcesorom jego *cavet et in bonis suis generaliter omnibus tum summis pecuniariis habitis et habendis cum suis successoribus inscribit*.

Który to kontrakt i w nim opisane kondycje strony obydwie *sub damnis terrestribus* strzymać i żyćcić przyrzekają sobie, forum urzędu grodzkiego albo sądu ziemskiego lub Trybunału Koronnego *in casu contraventionis ad respondendum* naznaczając. I ten kontrakt, rękami własnymi podpisawszy, aktami grodu lubelskiego roborują.

Działo się na gruncie dóbr wsi Czechowa *seu* Sławinka, dnia piętnastego miesiąca października r. P. *millesimo septingentesimo quinquagesimo quinto*.

Józef Władysław Grzymała z Siedla Siedlecki starosta siedlecki *manu propria*.
Jan Nepomucen Kościuszko Siechnowicki starosta krzemieńczucki *manu propria*.

W grodzie lubelskim oblatował ur. Wojciech Waliszewski, 9 XII 1765 r. [*feria secunda in crastino festi Immaculate Conceptionis G.V.M.*].

Inwentarz zrujnowanego dworu i folwarku w Sławinie, po trzyletniej dzierżawie Szopniewskich, z 5 I 1707 r.⁴⁷

Działo się we dworze sławińskim dnia piątego stycznia roku tysięcznego siedemstnego siódmego, przy przytomności szlachetnie urodzonych ichm. niżej

47 APL, CLR, ks. 194, k. 765v–767.

na podpisie wyrażonych, także przy generale szlachetnie ur. Jędrzeju Tyralskim, głównego Trybunału Koronnego lubelskiego apparytorze.

My, niżej na podpisach wyrażeni, na rekwizycję w. jjm. p. Kunegundy Dydyńskiej wojskiej mielnickiej, dóbr Sławina *cum attinentiis* pani oprawnej i dożywotniej, także na ekshibicję dekretu trybunalskiego między w. jjm. p. Dydyńską wojską mielnicką, aktorką i pozwaną, a ichm. pp. Zygmuntem Szopniewskim i Katarzyną Bębnowską małżonkami, łowczymi chełmińskimi, pozwanymi i aktorami, roku niedawno przeszłego tysiąc siedemsetnego szóstego, dnia i aktu w tymże dekreście specyfikowanego, między pomienionymi stronami ferowanego, *intuitu* ewakuacyi i uwolnienia dóbr Sławina z poseszej ichm. pp. Szopniewskich, natenczas arendarzów. Na odebranie rzeczy wszystkich według inwentarza w roku tysiąc siedemsetnym trzecim od w. jjm. p. Dydyńskiej ichm. pp. Szopniewskim podanych, zjechaliśmy do pomienionych dóbr Sławina i wszystkie rzeczy *sub fide honore et conscientia* przy pomienionym szl. generale Jędrzeju Tyralskim rediter spisaliśmy.

Naprzód wrót nie masz jadąc do dwora. Drzwi kracianych na zawiasach żelaznych w sieni nie masz.

W izbie jednej w oknie szyb pięciu nie dostaje. Krzesel białych wyszywanych włóczką dwóch nie masz. Krzesel czerwonych suknem obijanych dwóch nie dostaje. Krzesel fioletowym suknem obijanych dwóch nie masz. Krzesła jednego suknem papużym obitego także nie masz. Stołka jednego drewnianego nie dostaje.

W drugiej izbie w oknie jednym połowy szyb nie masz. Stołka jednego nie dostaje.

W alkierzyku panińskim w oknie sześciu szyb nie masz i okiennic pięć reperacyi potrzebuje. W komorze w oknie szyb nie masz, także łóżka jednego nie dostaje. W kuchni sufora do mycia naczynia nie dostaje. W kuchennej spiżarce fasek jedenastu nie masz. W ganku stoła wielkiego nie masz. Góra zamknięta kłódką ichm. pp. Szopniewskich.

Budynek górny – w oknach u izb szyb dziesięciu nie masz. W izdebce jednego okna w ołów oprawnego nie masz. W drugim oknie szyb trzech nie masz. W izdebce drugiej u drzwi zamku i antabki nie masz. W oknie dwóch szyb nie dostaje. W spiżarce okolicznie nie masz połek.

Winnica z gruntu zrujnowana. Statków do nabiału należących tych wszystkich nie masz. Maselnicy jednej bez wieka wierzchniego, konwi sześciu, korytka do masła jednego i sufora także jednego nie masz. Cebrzyka jednego na wodę do noszenia i siekacza nie dostaje.

W sklepach murowanych koryt trzech nie masz.

Oboza. Krów pożytkowych ośmiu nie masz. Jałowic dwuletnich i trzyletnich natenczas będących w tych latach sześciu nie masz. Jałowic rocznych czterech natenczas, a teraz trzyletnich, przy ekspiracyi nie masz. Ciołków tegoż roku czterech nie masz. Rodzącego się przychówku przez te trzy lata: tylko ośmiu cieląt jest roku tysiąc siedemsetnego szóstego. Bujaka młodego nie masz. Wołów robotnych czterech nie masz. Koni robotnych czworga nie masz. Świń siedmiorga nie dostaje. Gęsi dwudziestu pięciu nie masz. Kur trzydziestu nie masz. Indyków czterech nie masz. Kłódki gdańskiej u stodoły nie masz.

Browar. U wrót do browaru idąc skobla nie masz. W browarze u drzwi izdebnych skobla i wrzeciędza nie masz. Rurnicy jednej. Kocioł i bania popalone stare,

na nic się nie zdadzą, a nowe są kupione od jjm. p. Dydyńskiej, także od drugiej bani. Dziewięć od naprawy dano z mieszka jjm. p. Dydyńskiej. Kosza do chmielu piwnego nie masz. Beczek piwnych nowych jedenastu, a starych czternastu nie dostaje. Antalika gorzałczanego, beczek gorzałczanych dwóch nie masz.

Wóz do roboty drabiniastych trzech, pługów z żelazem nie masz.

Naczynia w budynku górnym w komorze zostawianego sztuk dziewiętnastu nie dostaje.

Wozownia. Sieci zwierzęcych sztuk ośmiu, półszorków na parę koni, ryngorów czterech, lejców sześć, naszelników para, od wozu prostego stynwagi skowanej – tych wszystkich nie masz.

Chłopu Zubskiemu wzięto wołów parę do dwora, tych nie masz. Owiec starych nad inwentarz trzydzieści i sześć, przychówku takrocznego trzydzieści. Kóz znajduje się dziewięć nad inwentarz. Także wołów czterech, co po sławińskim kmieciu, zabrał jm. p. Szopniewski. Pług, radło, brony i wozu nie masz.

A że te wszystkie rzeczy należyście i realnie są przez nas kontentowane i spisane, na co się dla lepszej wagi i wiary rękami własnymi podpisuję. *Datum* w Sławinie. Jan Bykowski *manu propria*. Jan Olszewski *manu propria*.

W grodzie lubelskim oblatował ur. Jan Olszewski w imieniu Kunegundy z Remiszowskich Dydyńskiej wojskiej mielnickiej i dziedziczki dóbr Sławin, Wola Sławińska i Czechów, 7 I 1707 r. [*feria sexta in crastino festi Sanctorum Trium Regum*].

Inwentarz folwarku w Sławinku, sporządzony „przy tradycji” na gruncie wiejskim z rekwizycji dziedziczki Marianny z Morysonów Kościuszkowej starościny krzemieńczuckiej, a w obecności Kajetana Morysona chorążycy trembowelskiego i Jacka Budzyńskiego administratora (podstarościego) dóbr, w dniu 29 I 1789 r.⁴⁸

Poddani ciągli. Józef Maciejak, Mateusz Barczak, Józef Bedecki, Szymkowa Ku-brakowa wdowa, Marcin Molenda, Mateusz Maciejak, Józef Woźny.

Piesi. Sobek Pycyk, Wawrzyniec Molenda.

Komornice. Pastuszyna, Jędrzejowa Barczakowa, Antkowa Świstakowa, Łukaszowa Gostkowa, Jagna Kowalczykówna, Barbara Kuchowa.

Ciągli mają po parze wołów, jak zimą tak latem robią po dni trzy w tydzień. Powinności szarwarkiem nazwanych odbywają dni dwanaście na rok. Oprócz których pomocy cztery do żniwa lub koszenia dają. Piesi zaś, jak zimą tak latem robią dni dwa i do powinności takich jak ciągli są obowiązani. Komornice w tydzień, tak zimą jako i latem, robią po dniu jednym. Od wszelkich zaś [pozostałych] powinności są wolne.

Daniny ciągli dają po kopie grzybów, orzechów po garncu jednym, kur po dzie-sięć. Motków przędą po czternaście z przędzywa dworskiego, każdy motek w sobie zawiera półczwarta łokcia długości. Do oporządzenia ogrodniny sami tylko ciągli

48 *Ibidem*, ks. 501, k. 319v–320v.

należą, piesi zaś są od tego wyłączeni. Daniny żadnej nie dają, tylko pańszczyznę wyżej wyrażonym sposobem odbywają i stróżę nocną po jednemu.

Oprócz wyżej wyrażonych poddanych pańszczyznę robiących, podają się jeszcze na rzecz w. posesorki tradycyjnej: Kazimierz Kubrak gumieny, Jędrzej Bęczkowski tkacz, Antoni Świstak gajowy. Parobków dworskich dwóch: Jędrzej Barczak i Jan Wójcik.

Ci wszyscy wyżej wyrażeni biorą ordynaryi podług dawnego ustanowienia: każdy żyta korcy trzy, jęczmienia korcy trzy, grochu ćwierci trzy. Na omastę każdy na rok złotych trzynaście groszy dziesięć. Tudzież podług zeznania jm. p. [Jana] Sobieszczańskiego, nad dyspozytorem władzę mającego, bierze z nich każdy obśiewek z niwy dworskiej ozimego żyta kopę jedną, jarzyny zaś – to jest jęczmienia – kop dwie i hreczki kop dwie. Płótna konopnego łokci dziesięć a zgrzebnego łokci pięć. Na siermięgę czyli sukmanę złotych dwanaście, na boty zaś złotych pięć.

Przydaje się także do poganiania koni chłopak jeden, nazwiskiem Józef Barczak

Specyfikacja tak zboża w stodołach, w snopie będącego, jako też koni, wołów i innych niżej wyrażonych rzeczy, które niniejszym dziełem na rzecz w. Kościuszkowej podaje się. Podług zeznania jm. p. [Jacka] Budzyńskiego podstarościego: pszenicy kop sto, jęczmienia kop dwadzieścia i jedna i snopów trzydzieści, hreczki koło stodoły kop dwanaście i snopów czterdzieści, grochu kop dwadzieścia cztery, żyta ozimego kop dziewięćdziesiąt, jarego kop trzynaście i snopów trzynaście. Koni folwarcznych roboczych sztuk osiem, krowy dwie do użytku i wołów roboczych cztery. Dla których wyżywienia siana w stodole wozów czternaście, dla w. posesorki naznacza się. Tudzież folwarku połowę dla pomieszczenia podstarościego i górę dla sypowania zboża. Niemniej młynek w stodole będący do chędożenia onego, dla w. posesorki podaje się. Także i wieprzków dwa chudźców, przez gospodarzów dwóch i podstarościego otaksowanych – większy złotych szesnaście, mniejszy zaś złotych dwanaście wartujących.

Specyfikacja zasług i ordynaryi dla podstarościego. Podług kontraktu przez w. Kościuszkę starostę krzemieńczuckiego jm. p. Budzyńskiemu podstarościemu dnia dwudziestego ósmego lipca 1786-go roku podpisanego, zasług rocznych złotych sto dwadzieścia, żyta korcy sześć ćwierci dwie, pszenicy korzec jeden ćwierci dwie, jęczmienia korcy sześć ćwierci dwie. Hreczki korcy sześć ćwierci dwie, owsa korcy sześć, grochu korzec jeden ćwierci dwie, siemienia ćwierci dwie, soli garny osiem. Na omastę pieniędzy złotych dwadzieścia cztery. To wszystko w podobnym sposobie na utrzymanie podstarościego, wyznacza się dla w. posesorki. Tudzież las na opał i konieczną potrzebę.

Opisanie zasiewów dworskich. Żyta ozimego korcy dwadzieścia cztery miary królewskiej wysiano, pszenicy korcy dwadzieścia i jeden.

Ekscypuje się zaś dla w. Kościuszkę starosty krzemieńczuckiego, dziedzica. Zboża wymłóconego w spichlerzu czyli bardziej w pokojach [!] na strychu będących, podług zeznania jm. p. Sobieszczańskiego, pszenicy korcy sto pięćdziesiąt, jagieł korcy czterdzieści, żyta jarego korcy dwa i ćwierci dwie, ozimego ćwierć jedną, owsa korcy kilkanaście i jęczmienia tyleż. Pasiekę całą. Bydło rogate i nierogate, tudzież woły tak fabryczne jako i teraz z dóbr ukraińskich przypędzone. Niemniej drób wszystek.

Do pilnowania tego, doglądania i opatrywania: dziewczka dworska, pastuch dworski i parobczak Grzegorz Barczak, dodaje się.

Niemniej na żywienie koni i wołów siana stożek jeden z czternastu wozów złożony, na gumnie stojący, i pasza z wymłóconego i młócić się mającego zboża, ekspuje się dla w. dziedzica.

Ponieważ zaś okazuje się niedostatek żyta i grochu w spichlerzu, tak na potrzebę domową, jako też na ordynaryję dla ekspypowanych w. starosty wyż wyrażonych ludzi, przeto to wszystko, niemniej poślad dla drobiu, za asygnacjami czyli kwitami samego w. starosty z wymłóconej krescencyi przez w. tradycyjną posesorkę czyli jej dyspozytora wydawane być ma⁴⁹.

Inwentarz folwarku we wsi Sławinek, „przy tradycji” (tj. oddaniu w dzierżawę) Kajetanowi Morysonowi chorążycowi trembowelskiemu, z 1 V 1790 r.⁵⁰

Naprzód pasieka chrustem około ogrodzona, a po wierzchu płota tarniną pokryta. W tej pasiece pszczoł starych pni dwadzieścia cztery, pszczoł młodych przeszlorocznych pni cztery. In summa pni 28. Tej pasieki dogląda pracowity Jędrzej Bęczkowski tkacz, któremu za dozór tej pasieki nadgroda według zwyczaju od w. posesora obmyślona być ma.

Po wtóre staw w tejsze wsi będący, którego spust, to jest ryb łowienie z tego stawu w. posesorowi podaje się.

Po trzecie bydło rogate. Krów z cielętami dwie, jedna czarna w latach czterech pierwiastka, druga czarnoboczasta w latach także czterech jałowych. Krów cztery – jedna siwa stara, druga szada łysa stara, trzecia płowa z białym grzbietem stara, czwarta z płowa szada w latach czterech.

Wołów dziesięć. Pierwszy brudno siwy w latach dwunastu. Drugi płowy buczastry w latach dziesięciu. Trzeci jasno szady w latach ośmiu. Czwarty z szada siwy w latach siedmiu. Piąty takiejż sierści w latach sześciu. Szósty ciołek z płowa siwy napada na przednią nogę, w latach trzech. Siódmy takiejż sierści w latach ośmiu. Ósmy szady w latach ośmiu. Dziewiąty siwy w latach sześciu. Dziesiąty z płowa szady w latach sześciu.

Buhaj z siwa płowy z Ukrainy w latach dwunastu. Buhaj graniasty w latach czterech, alias biały z czarnymi płatkami. Buhaj także graniasty, to jest czerwony z białymi płatkami w latach takichże. Czwarty buhaj czarno graniasty w latach dziesięciu. Buhaj piąty czerwony w latach dwóch.

Jałówka czarno graniasta w latach dwóch. Jałówka czarna w latach trzech. Jałówka biała graniasta w latach dwóch. Jałówka płowa w latach czterech. Item jałówka płowa w tychże latach. Jałówka szada w latach sześciu. Jałówek białych z czerwonymi płatkami po roku jednym trzy. Jałówka szado gniada w roku jednym.

Klaczy dwie – jedna szpakowata, druga kara.

Pastuch do bydła Jędrzej Tomaszewski, gospodyni Marianna Tomaszewska, którym ordynaria i zapłata od w. posesora według zwyczaju dawana będzie.

49 Przy dokumencie nie podano: kto i kiedy oblatował?

50 *Ibidem*, ks. 511, k. 502–502v.

Inwentarz nierogaty. Wieprzów po lat cztery połowych cztery. Wieprzów takichże po lat trzy, trzy. wieprz w latach sześciu jeden. Samic cztery. Knur jeden. Gęsi jedenaście, gąsiorów cztery, kaczek siedem, kaczorów dwa.

Pasza ze zboża gruntowego dla bydła i poślady dla drobiu według potrzeby, podaje się.

W grodzie lubelskim oblatował ur. Antoni Gołaski z rekwizycji K. Morysona, 15 VI 1790 r. [*feria tertia ipso festum ss. Vitti et Modesti*].

Inwentarz wsi Sławinek „przy tradycji”, z 20 V 1790 r.⁵¹

Inwentarz części dóbr Sławinka. Poddani. Pierwszy Wawrzyniec Bęczkowski mieszka na chałupie bez gruntu, jest we dworze za gumienego, bierze ordynaryję według zwyczaju dawnego. Drugi Franciszek Zawisłak mieszka na gruncie nowo osadzonym, ma wołów dworskich parę, pańszczyznę dopiero od święta św. Anny w tym roku robić zacznie po dni trzy ze sprzężajem, daniny dawać będzie kur dziesięć, grzybów kopę, orzechów garniec, karolku kwart dwie, pomocy robić będzie w lecie dni cztery, tudzież połowa folwarku. Siano i zboża przy tradycji pierwszej na rzecz w. Kościuszkowej starościny krzemieńczuckiej dnia 29 miesiąca stycznia 1789 roku nastąpionej dla w. Kościuszka starosty krzemieńczuckiego ekscypowane, niemniej młyn ze wszystkimi jego rekwizytami, stajnia z chrustu i chlew także nadmienioną tradycją nie objęte i ogrody dwa warzywne oraz pasze i poślady, które od potrzeby w. Morysona chorążycy trembowelskiego w tychże dobrach tradycyjnych posesora zbywać będzie na rzecz w. Kościuszkowej starościny krzemieńczuckiej, podaje się.

W grodzie lubelskim oblatował ur. Kajetan Jezierski, 29 VI 1790 r. [*feria quarta in crastino festi ss. Petri et Pauli*].

51 *Ibidem*, ks. 511, k. 678–678v.